

OSHLOVCHI TOTIM (RHUS CORIARIA) URUG'LARINI EKISHGA TAYYORLASHNING URUG'KO'CHAT UNISHI VA O'SIB RIVOJLANISHGA TA'SIRI

¹Xamroyev X.F., ²Ochilov T

Тошкент давлат аграр университети, доцент husen.hamroyev@mail.ru

Тошкент давлат аграр университети, ассистент temurmali.ochilov94@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7199854>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Totim daraxti ko'chatlarini yetishtirish haqida ma'lumot berilgan. Oshlovchi totim urug'larini sulfat kislota bilan 30 daqiqa ishlov berilganda 1000 donadan 97 dona nihol olishga erishildi. Ushbu nihollarning balandligi 14,01 sm, diametri esa 3,8 mm ga teng bo'ldi.

Kalit so'zlar: urug'larni o'stirish, *Rhus coriaria*, stratifikatsiya, sulfat kislota ta'siri, unuvchanlik, o'sish kursatgichlari.

ВЛИЯНИЕ ПОДГОТОВКИ СЕМЯН СУМАХ ДУБИЛЬНЫЙ К ПОСЕВУ НА ВСХОЖЕСТЬ И РОСТ СЕЯНЦЕВ

Аннотация. В этой статье представлена информация о выращивании саженцев дерева Сумах. При 30-минутной обработке семян сумах серной кислотой было получено 97 всходов из 1000. Высота этих ростков составила 14,01 см, а диаметр-3,8 мм.

Ключевые слова: Выращивание семян, *Rhus coriaria*, стратификация, действие серной кислоты, приживаемость, показатели роста.

INFLUENCE OF PREPARATION OF TANNIC SUMAC SEEDS FOR SOWING ON THE GERMINATION AND GROWTH OF SEEDLINGS

Abstract. This article provides information about the cultivation of Sumac tree seedlings. With a 30-minute treatment of sumac seeds with sulfuric acid, 97 seedlings out of 1000 were obtained. The height of these sprouts was 14.01 cm, and the diameter was 3.8 mm.

Keywords: Seed cultivation, *Rhus coriaria*, stratification, action of sulfuric acid, survival rate, growth indicators.

Kirish. Atrof muhit musaffoligini asrashda, turar joylarni obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirishda o'rmonlarning o'rni beqiyos. O'rmon daraxtlari orasida esa totim daraxtining ahamiyati katta hisoblanadi. Totim daraxti tog' qiyaliklarini yemirilishni oldini olishda, ochiq lalmi xududlarni o'rmonlashtirish, sanoatda xomashyo olish, dorivorlik va ko'kalamzorlashtirish maqsadlarida yetishtiriladi.

Fan texnika taraqqiyoti jadal rivojlanishi munosabati bilan tabiiy zahiralardan xo'jalik maqsadlarida tobora ko'proq foydalanilmoqda. Dunyo aholisi yildan- yilga o'sib, ko'p miqdorda oziq-ovqat, yoqilg'i, kiyim-kechak va boshqa narsalarni ishlab chiqarish talab qilinmoqda. Bu esa o'rmonlar egallab turgan maydonlarning jadal sur'atlarda qisqarishiga, cho'l sahrolarni bostirib kelishiga, tuproqning buzilishiga, atmosferaning yuqorida joylashgan azon qatlamining yemirilishiga, yer havosining o'rtacha harorati ortib borishiga va boshqa holatlarga sabab bo'lmoqda.

Albatta bu jarayonlar daraxt turlarining o'sishi va rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. qo'rhoqchil xududlardagi noqulay iqlim omillari ta'sirini pasaytirish uchun, qo'rg'oqchilikga chidamli daraxt turlaridan o'rmonzorlar barpo etish lozim.

Tadqiqot obekti: Oshlovchi totim (*Rhus coriaria*) urug'larini ekishga tayyorlashning urug'ko'chat unishi va o'sib rivojlanishga tasiri

Tadqiqot uslubi: Oshlovchi totim o'simligining urug'larni ekishga tayyorlash, urug'ko'chatlarini yetishtirish, yetishtirilgan urug'ko'chatlardan sanoat plantatsiyalarini barpo etish uchun mos bo'lgan mintaqalar: namlik bilan kam ta'minlangan va o'rtacha ta'minlangan hududlardagi tajriba maydonlarida fenologik, morfologik va bioekologik ko'rsatkichlari taksatsion va analitik uslublar bo'yicha o'rganiladi.

Tadqiqot natijalari: Totim daraxti - (*Rhus coriaria* L.) pistadoshlar oilasiga mansub, bir yoki ikki uyli o'simlik. Turkum vakillari kichik daraxt yoki buta hamda liana o'simliklaridir. Ular asosan tropik va subtropik hamda mo'tadil iqlimli mintaqalarda tarqalgan. Barglari navbat bilan joylashadi, murakkab toq patsimon tuzilgan.

Gullari novdaning uchki qismida shingilcha hosil qiladi, erkak va urg'ochi gullari ayrim-ayrim shingilchalarda rivojlanadi. Ular sariq va yashil bo'ladi. Mevasi danakcha, rangi qizil bo'lib, bezchalarga o'xshash tuk bilan qoplangan. Bu turkumning 150 ta turi bor. Ulardan 14 tasi Toshkent Botanika bog'ida o'stiriladi.

Kichkina, nisbatan siyrak shoxlangan daraxt yoki ko'pincha balandligi 1-3-5 metrgacha bo'lgan buta. Po'stlog'i cho'zinchoq ajinli, bir yillik kurtaklarida kulrang-jigarrang, ko'p yillik shoxlarida jigarrang.

Barglari 15-18 sm uzunlikda, navbatma-navbat, toq-pinnat, ustki qismi qanotli, 9-17 bargdan iborat. Barglari dag'al-momiq, o'simtasimon, cho'zinchoq-tuxumsimon yoki nayzasimon, dag'al tishsimon, uzunligi 3-5 sm va eni 2-3 sm, poyasi dumaloq yoki keng xanjarsimon, uchiga ishora qiladi.

Gullari yashil-oq, apikal cho'zinchoq-konussimon panikulalarda, ba'zan qisman kichik qo'ltiq osti panikulalarida, deyarli turg'un, bir jinsli, turli xil panikulalarda turg'un va pistillatli. 25 sm uzunlikdagi siyrak, uzunroq panikulalarda stamen gullari. 5 ta sepals bor, ular yashil rangli, zich tukli va tashqi tomondan kirpiksimon, yumaloq tuxumsimon. Gulbarglari 5, ular oqish, tuxumsimon. Uzunligi 15 sm gacha bo'lgan kichikroq zich panikulalardagi pistillat gullari erkaklar gullaridan juda oz farq qiladi, uchta stigma va beshta oddiy kichik stamensli rivojlangan tuxumdon mavjudligi bundan mustasno. Iyun-iyul oylarida gullaydi.

O'simlikni urug'laridan yetishtirish bir muncha mushkul bo'lganligi sababli generativ ko'paytirish usuli keng tarqalmagan. Urug'larning univchanlik darajasi juda past. O'nib chiqqanlarining deyarli yarmi hayotining birinchi yilidayoq nobud bo'ladi. Shu sababli o'simlikni ko'paytirishda vegetativ organlaridan ko'paytirish usuli ustunlik ega.

O'simlik urug'larini stratifikatsiya (urug'ga ishlov berish) qilish orqali undiriladi. Biz olib brogan tajribamizda Oshlovchi totim (sirka daraxti - *Rhus coriaria* L.) ning urug'larning univchanligini, urug' unishiga tasir etivchi omillarni, unib chiqqan urug'ko'chatlarni o'sish ko'rsatkichlarini kuzatdik va quydagi natijalarni oldek. Oshlovchi totim (sirka daraxti, cymax дубильный - *Rhus coriaria* L.) ning urug'larning univchanligini, urug' unishiga tasir etivchi omillarni, unib chiqqan urug'ko'chatlarni o'sish ko'rsatkichlarini aks ettirdek (jadval).

jadval

№	Urug'larni ekishga tayyorlash	Stratifikatsiya muddati	Unib chiqqan	Saqlanib qolgan	Saqlanib qolgan urug'ko'chatlar	Saqlanib qolgan urug'ko'chatlar
---	-------------------------------	-------------------------	--------------	-----------------	---------------------------------	---------------------------------

			urug'lar soni	urug'lar soni	o'rtacha bo'yi, sm	o'rtacha diametric, mm
1.	Oddiy suv	60 kun	0	0	0	0
2.	Sulfat kislata (H ₂ SO ₄)	10 daqiqa	0	0	0	0
3.	Sulfat kislata (H ₂ SO ₄)	20 daqiqa	20	12	8,06±0,12	3,1±0,03
4.	Sulfat kislata (H ₂ SO ₄)	30 daqiqa	97	73	14,01±0,27	3,8±0,02
5.	Sulfat kislata (H ₂ SO ₄)	45 daqiqa	38	21	9,01±0,14	3,2±0,01

Olib borilgan tajribalarda sulfat kislota bilan ishlov berilgan urug'larning unib chiqqanlik holatlari kuzatildi. Urug'larga sulfat kislota bilan ishlov berish muddati bo'yicha o'rganilganda 30 daqiqalik ko'rsatkichdagi natija 97 donani tashkil etdi. Unib chiqqan nihollarning 73 tasi vegetatsiya davri so'ngigacha saqlanib qolgan. Sulfat kislota bilan 30 daqiqa ishlov berilganda unib chiqqan nihollarning o'sish ko'rsatkichlari ham boshqa variantlardagidan yuqoriligi bilan ajralib turdi. Jumladan, 20 daqiqa ishlov berilgan urug'larning o'sish ko'rsatkichidan 1,73 marta, 45 minut ishlov berilganda esa 1,55 marotabaga yuqori bo'lganligi kuzatildi.

Oshlovchi totim (*Rhus coriaria* L.) urug'larini ekilishi va unib chiqish jarayoni

Olingan tajriba natijalarini quydagicha izoxlash mumkin. Oshlovchi totim (sirka daraxti, sumax dubilniy - *Rhus coriaria* L.) ning urug‘larining qobig‘i juda qattiq bo‘lib qobiq ichidagi murtak uni yorib chiqolmaydi shu sababdan urug‘larga hech qanday kimyoviy modda tasir etdirmasdan yoki urug‘ unishiga boshqacha yo‘l tasir etdirmasdan ekilsa yoki tabiy sharoitda urug‘lar yerga tushsa unib chiqmaydi.

REFERENCES

1. Egamberdiev S., Kholmurotov M. Evaluation of rotation of *Ficus benjamina* types in growing environments //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2021. – T. 284. – C. 03008.
2. Egamberdiev S. et al. Determination of substrate composition, light, and temperature for interior plant growth //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2021. – T. 284. – C. 03015.
3. International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT) ISSN: 2509-0119 2021 International Journals of Sciences and High Technologies <http://ijpsat.ijst-journals.org> Vol. 25 No. 2 March 2021, pp. 266-270
4. Fatullayevich, Khamroyev Khusein and Rayimov Behruz Nemat Oglu. “Indicators Of Natural Recovery Of Hawthorn In Southern Uzbekistan.” (2021).